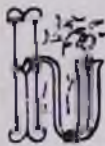

ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԻՆ ՆԵՏ ԴԵՊՈՒ ԳԵՂԱՐԴ ԵՎ ԳԱՌՆԻ

ումբ մը մտերիմներով, 1947-ի հուլիսի 14-ին Գեղարդի վանքը գացինք: Մեզ հետ էր նաև մեր սիրելի բանաստեղծ Ավետիք Իսահակյանը իր տիկնոջ հետ: Ավտոմեքենաներով զբոսապտուկյտի, զացողները, ամբողջ ճամբու երկայնքին, մեծ բանաստեղծ Ավետիք Իսահակյանին պատվո ցույցերով կղիմավորեին:

Այդ օրը վարդավառի տունն էր: Հայաստանի ամեն շրջաններեն հավատացյալներ հավաքվեր էին վանքի և շրջափակին մեջ: Հեռավոր շրջաններեն, օրեր առաջ, ուխտի եկած էին ալետեղ: Գեղարդի մայր տաճարը կշողշողար հավատացյալներու վառած հագարավոր մոմերեն: Խոնկի բույրն ու ծուխը տարածվեր էին ամեն կողմ: Ս. Պատարագի երգեցողություններուն կխառնվին հավատացյալներու աղոթքի մրմունջները:

Ս. Պատարագը վերջանալուն, տաճարի բազմությունը կրկնապատկվեցավ: Մկրտությունները ծայր տվին: Բազմաթիվ մանուկներու լացն ու ճիշերը կարձազանքին տեսարի ամեն կողմերեն: Դուրսը, շրջափակին մեջ, ավանդական մատաղի կաթսաներու քով քովի շարված կեռային մատաղներու տեսարաններով, իրենց բույրով ու շոգիի ամպերով լեցնելով օդը: Մատաղի կաթսաներուն կհսկեին հայ մամիկներ և հարսներ, և իրենցմով հետաքրքրվողները կհրավիրեին իրենց մատաղի անդանները պատվելու:

Քիչ հեռվեն, Գեղարդի վանքի մուտքին շրջակայքը բացված խնջույքի սեղաններեն երբ տեսան անվանի բանաստեղծը, ընդառաջ վազեցին, ամեն խումբ իր մեծ հյուրը պատվեց իր ունեցած ամենահամեղ մեկ

պատառով: Ի պատիվ անոր, խնջույքի սեղանները իրար միացուցին, զինիի բաժակները զնգզնգացին, առանց տարիքի և սեռի խտրության համարություն անոր ձեռքերը: Հուզիչ էր պատկերը և խոստուն: Իսահակյանի վայելած ժողովրդականությունը պարզ ու ընտանեկան ձևով ի հայտ կուգար: Բոլոր բաժակները կպարպվեին անոր կենացը: Մտավորական ընկերներու խանդավառ բաժակաճառերը այնքան բաղցր հնչեցին, որքան Արտաշատեն, Դվինեն կամ այլ շրջաններեն եկած դուռագրիներու հարազատ ու անպաճուճ խոսքերը: Բանաստեղծին սեղանը լեցվեցավ շամփրված խորովածներու տեսակներով, լավաշի մեջ փաթաթված ավանդական մատաղի մսով, Հայաստանի բազմապիսի պանիրներով ու մրդերով: Այլ ուսկի զինիի շիշերը, Գառնիի հայտնի կեռասը, Գեղարդի քաղցր մեղրաթուփը, Ելախի ծիրանը կարդարեցին Հայաստանի քեֆի սեղանը: Ահսավ հայկական երաժշտությունը, լավեցան դհոլն ու զուռնան: Խումբերն, իրար միացած, երգեցին բանաստեղծի բառերով հյուսված հայտնի «Մաճկայես», «Դարդս լացեք», «Սիրեցի, յարս տարան» և այլ երգեր: Հայ ժողովրդական երգն ու պարը խանդավառեցին բոլորը: Հայկական պարի անծանոթ վարպետներ և վարպետուհիներ մեջտեղ ելան, խանդավառեցին մյուսներն ալ, և բոլորը հանձնված ժողովրդական պարերգներուն, օրնիրուն պարեցին, Գեղարդի բարձրարեժ ժայռերը թրնդացնելով երգի շեշտերով: Խանդավառվեցավ Ավետիք Իսահակյանը իր Հայրենիքի և ժողովրդի բարձրներուն ծոցին մեջ, կարմիր գինիի բաժակը ձեռքին, կանգնեցավ ամենուն դիմաց, իր սրտահույզ խոսքերով պատկերեց Սովետական մեր Հայրենիքի երջանիկ այս օրը:

Ուշ ցերեկին, բանաստեղծն առաջնորդեց մեզ դեպի Գեղարդի վանքի պատմական անկյունները: Հայրենասեր Ավետիք Իսահակյանը, իր պատկառելի տարիքին և արևի ճառագայթներին լուսաշող դեմքով, Գեղարդի հնադարյան հուշարձանին մեջ անմահ նահապետի մը կերպարանքն ուներ: Ան մեզի դիտել տվավ ժայռերու մեջ փորված երեք մեջընդմեջ բացված եկեղեցիները, որոնց միակտուր սյուները բազմաթիվ խոյակներով, զմայլելի քանդակներով, խաչքարերով հայ ժողովրդի անցեալի ճարտարապետական

մարդ մը, զլխարկը հանեց, խոնարհեցավ բանաստեղծին առջև, համբուրեց անոր ձեռքերը, ըսելով. «Բա՛ն՝ ինձի, նահապետ հայրիկ, ուրկից կուգաս և ո՛ր կերթաս»: Հայրենասեր բանաստեղծը հուզվեցավ և արցունքներով պատասխանեց անոր. «Վերադարձա Հայրենիք քեզ նման սիրելի եղբայրներս տեսնելու, այլևս երթալիք տեղ չունիմ, իմ նոր տունս Առվետական իմ նոր Հայրենիքս է»:

Մերոնի խաշնարածին հաջորդեցին երիտասարդ տղաներ և աղջիկներ, որոնք դաշ-

Գեղարդի վանքը

արվեստի հրաշալիքներն են: Հասանք Գեղարդի վանքին երկրորդ հարկին վրա գտնվող եկեղեցին, ուր մինչև օրս կտեսնվին դամբարաններ և խաչքարեր, որոնց շատերուն արձանագրութիւնները դեռ ընթեռնելի են: Հայրենասեր բանաստեղծը իր բացատրութիւններուն ամենավերջը սրտահույզ ձայնով մը ավելցուց. «Շաղա՛ր ափսոս, որ այս անվիրակն տաճարին մեջ հիշատակի անկյուն մը չունին այս հոյակապ հուշարձանը հրաշակերտող վարպետները»:

Գեղարդի վանքին մեր վերադարձին հուզիչ պատկերներ ստեղծվեցան: Կողքի գլուղացի 80-ամյա խաշնարած Համոն եկավ մեզ մոտ, տեսավ մեծեն ու փոքրին սիրված

տային ծաղկեփունջերով, բլուրներն ի վարկթուկտեխին: Անոնցմե՛ն ոմանք բանաստեղծի սիրերգները շուրթներուն դեպի իրեն վազեցին, սեր ու հարգանք, խինդ ու երգ, դրվանք ու համբույր շրջապատեցին զայն: Երիտասարդուհի մը իր ընկերուհիներուն հետ ծաղկեփունջ մը կազմելով նվիրեց սիրելի բանաստեղծին, ըսելով. «Ի հարգանքս ի հիշատակ մեր այսօրվան հանդիպման...»: Հուզվեցավ բանաստեղծը և խորին շնորհակալութիւններով զրկեց ծաղկեփունջը, համբուրեց զայն տվողը և, բաղդը հայացքը երիտասարդութեան ուղղելով, ըսավ. «Մեր այսօրվան հանդիպման հիշատակը, ձեր այս

վառ ծաղկեփունջին նման, նվիրական կմնալիմ հոգվույն մեջը:

Հայրենասեր բանաստեղծի խորհուրդով, մեր վերադարձի ճամբուն վրա, հանդիպեցանք Գառնիի Տրդատ թագավորի ամրոց-հուշարձանը: Այնտեղ Ավետիք Իսահակյանի գիտուն բացատրություններով լսեցինք, որ 1930 թվականին սկսյալ Սովետական Հայաստանի Հուշարձաններու պահպանման կոմիտեի անմահ ճարտարապետներ Թորա-

րակուռ կառուցվածքը զարդարված է քանդակներով և խոյակներով: Տրդատի ամրոցին դիտեցինք բնության հիասքանչ տեսարանը, որ կպարզվեր սրբատաշ, ամեհի ժայռերուն ստորոտին հոսող Ազատ և Գառնի գետերուն եզերքներուն փոխած անծայրածիր, կանաչագեղ մարգագետիններն ու մրգատատ այգիները ընդգրկելով իր մեջ:

Հայրենի կախարդիչ բնության դիմաց, հայրենասեր բանաստեղծը հայացքը շորս

Քարձրաբանդակ առյուծներ Գեղարդում (Պոռչյանների զինանշանը)

մանյանի, Թամանյանի և Բունիաթյանի աննկուն ջանքերուն շնորհիվ, ժայռացած հողակույտերուն մեջն հայտնաբերվեցան հայկական արվեստի արժեքավոր մնացորդներ՝ խոյակներ, սյուճեր, որոնք 1900 տարի առաջ Գառնիի մեջ եղած հայ ճարտարապետական արվեստի մասին կխոսին: Տրդատի հուշարձանին զլխավոր մուտքին 11 քարե սանդուխները համրելով, մեզ տարավ Տրդատ թագավորի տաճարը, որուն քարապատ ամ-

կողմ պտտցուց և երկար լուսթենն հետո, հուզումեն խեղդող ձայնով մը ըսավ. «Հայրենի հրաշագեղ բնության դիմաց, մարդ չի կարող չհիշել այն սիրելիները, որոնք անոր ազատության համար թափեցին իրենց արյունը, անոր սիրույն նահատակվեցան»:

Տրդատի ամրոցին հեռանալից առաջ, ամեն մեկս դարավոր պատերուն մեջն աճած ծաղիկներ կհավաքեինք իր հիշատակ:

Գառնիի ծառաշատ մարգագետնին վրա,

թթենիներու տակ քիչ մը հանգստանալն վերջ, ըստ վարպետի արտահայտութեան՝ «վերջին անգամ վայելեցինք անոր քաղցրահամ սև թութք և սառնորակ ջուրը»:

Մեր բանաստեղծ առաջնորդը մեզի դիտել ավազ մայրամուտի վերջին շողերուն անհետանալը: Գառնիի բարձրաբերձ սարալանջերը պարուրվեցան կապույտ և մանիշակագույն թանձր շղարշներով: Երկու ժամ խինդ ու ծիծաղ, երգ և ուրախութիւն, ապա օմնիբուսը մեզ հասցուց Երևան, Գնոնի և Ղուկասյան փողոցներու անկյունը (Բանաստեղծին նախկին բնակարանը): Խոսքեն հրաժեշտ առավ մեր թանկագին մեծ Վար-

պետը իր տիկնոջ հետ, և Գեղարդի մեծ փունջը գրկած, անհայտացաւ Հայաստանի մայրաքաղաքին վրա իշնող մութին մեջ:

Այդ անմոռանալի օրը միշտ թարմ պիտի մնա մեր հիշողութեան մեջ... Մեծանուն բանաստեղծ Ավետիք Իսահակյանը մեկն է աշխարհի առն երջանիկներեն, որոնք իրենց հայրենի հողին վրա, իրենց կենդանութեան արժանացան իրենց ժողովուրդի սիրույն: Ան երջանիկ է նաև որպես ավագ սերունդի հայ գրող, իր հարազատ Սովետական Հայրենիքի ծնունդն ու բարգաւաճումը տեսած ըլլալուն համար: Բախտ մը, որուն կցանկանք որ հասնին Սփյուռքի հայրենաբաղձ տարագիր մեր եղբայրները:

